

élmény – ihlet – inspiráció

GYÖRFFY ÁKOS (1976) Kismaros

GYÖRFFY ÁKOS

A hűtőpultok éneke

Talán mégis a zene volt előbb. Nem tudom. Soha nem tudtam eldönteni, és talán nem is lehet. Vagy nem is kell. Soha nem hittem abban, hogy az úgynevezett művészetet mi választjuk, hogy mi döntünk arról, van-e dolgunk vele. Gyerekkoromban (mindenki gyerekkorában) a művészet a maga észrevétlen teljességében volt jelen. Nem *lógott ki* a világ szövedékéből. A művészet amúgy sem feltűnő, nem látszik messziről, nem is akar látszani. Sosem tudtam mit kezdeni azzal a pátosszal, amely a művészetéről való beszédet átjárja. Mintha valami különleges, szokatlan dologról lenne szó. Mintha a kiválasztottság érzésével ajándékozna meg az embert, ami aztán meg is nyitja az utat az önimádat feneketlen bugyrai felé. Ahogy öregszem, mintha egyre tisztábban érzékelném a saját jelentéktelenségemet, a személyiség tolokodó feleslegességét.

Tizenöt éves voltam, amikor egy farzsebben elférő jegyzetfüzetbe leírtam az első olyan sorokat, amelyek annak az idegen, személytelen lénynek az üzenetei voltak, akinek a jelenlétét mindig is érzékelttem magamban. Ez a tizenöt éves gyerek szinte semmit sem tudott arról, amit művészetnek neveznek, de nem is nagyon érdekelte. Amit addig hallott róla, jórészt hazugság volt, mellébeszélés. A kényszert, hogy írjon, nem valamiféle művészi teljesítmény szándéka táplálta. Évekkel ezelőtt írtam egy *Holtág* című szöveget, és ma sem tudom pontosabban körülírni a kezdetnek ezt a homályos idejét, életemnek azt a szakaszát, amikor először hajoltam a körülöttem és bennem tátongó szakadék pereme fölé: „Ak-koriban mindig ősz volt. Tavaszra, nyárra, télre nem emlékszem. Csak egyetlen hosszú, végtelennek tűnő őszre, amelyben nem volt idő, nem kezdődött és nem múlt el semmi. A kertek végében rakott tüzek füstje lebegett a folyó fölött. Ez a hosszan elnyúló, mozdulatlan füstcsík keretez be minden képet abból az időből. Az őszi, fanyar füstök illatára ma is összerándul a gyomrom, és a szívemben valami megremeget, mintha gyenge áramot vezettek volna belé. A mezőkön rothadó körték illata. Valamivel lejjebb, közelebb a folyóhoz pedig az ártér hűvös iszapszaga. És mintha mindig alkonyodott volna, nem volt reggel és nem volt délután, csak egy folyamatos félhomály. Nem volt olyan délután ebben az örökös félhomályban, amikor ne indultam volna el, ki a házból, le a folyóparti sétányra, el a régi szeszfőzde mellett, túl a kempingen, és akkor ott venni egy mély lélegzetet, mert onnantól lehetett egyáltalán lélegezni, onnantól tudtam normálisan lélegezni, addig csak a fuldoklás, a légszomj, a szédülés. Nem volt senki. Nem volt egyetlen ember sehol. Illetve akik voltak, azok nem voltak sehol, egész nap sehol egy ember, miközben sok emberrel voltam körülvéve, tolongtak, tülekedtek, vihogtak, beszéltek folyamatosan. Ép ésszel nem tudtam felfogni, miről beszélnek. A szavakat értettem, olykor válaszoltam is egy-egy kérdésre, csak ezeket a szavakat nem voltam képes elhelyezni abban a folyamatos őszben, amelyben éltem. Azoknak a szavaknak nem volt helyük bennem. Mintha létezne egy másik nyelv, amely kísértetiesen emlékeztet arra, amit én használok, mégsem értek egy szót sem belőle, miközben úgy teszek, mintha érteném. Azt a vékony falat, ami elválaszt tőlük, néha már tapinthatóan éreztem. Ezt az elszigeteltséget olyasvalamiként éltem meg, mint az arcomat vagy a lábujjaimat. Hozzátartozott önmagam észleléséhez a legkorábbi időktől kezdve, észrevétlen volt és magától értetődő, mint a lélegzetvétel. Azt hiszem, ilyennek születtem, vagy már a születésem előtt is ilyen lehettem. Mindenesetre az első gyerekkori emlékeimet már ezen a láthatatlan, finoman szótt, de minden pillanatban jelenvaló függönyön át látom. Kiszáradt, üres csigaházak, derekamig érő páfránylevelek, a kút kővén vastag moha, egy cirmos kandúr alszik a téglarakás tetején. Nézek egy bogarat, ahogy megpróbál bemászni egy kavics alá. Nagyanyám lassú léptei a veteményeskertben. Határozottan érzem, hogy idegen vagyok itt, de az egész mégis szíváfájdítóan otthonos. A növények között leülni, beülni az egyik öreg, Máltáról hazahozott leander alá, megszólal a harang, hároméves lehetek, csillog egy keskeny ösvény a leander korhadt lábájának falán, egy meztelen csiga hagyta maga után. Levelek árnyai, harangszó és az a néhány centi hosszú, csillogó út. Felvenni a gumicsizmát, apám egy régi gumicsizmáját, előtte még egy munkásnadrágot, egy koszos dzsekit, szólni a kutyának, akinek már rég nem kell szólani, mert tudja magától úgylis, mi következik, a kabátzsebbe a doboz cigarettát, gyufát, a jegyzetfüzetet és egy tollat, behúzni magam mögött az ajtót, a kulcsot a postaládába, aztán lehaj-

tott fejjel, lehetőleg senkire nem nézve közben, elindulni a parton, az egészségügyi sétát végző nyugdíjas hölgyek között, a futni kihajtott gyerekek között, leszegett fejjel fújva a füstöt, nyomomban egy vizslával. Ekkor már tizenhat éves vagyok, és ez már az ősz, a folyamatos félhomály.”

Ebben a régi, *folyamatos* őszben leginkább a zene volt jelen. Sokkal inkább, mint a költészet. A folyó és az ártéri erdő hangjai zenéltek. A stégek hordóin doboló hullámok, a komp dízelmotorjának távoli pöfögése. Az árral szemben küszködő uszályok motorja már messziről rezgette a nagyszoba ablakát. Egész gyerekkoromat meghatározta ez a rejtélyes rezonancia, ahogy a folyókanyarból előbukkanó hajók remegtetni kezdi az ablaküveget. Pulzáló, lüktető remegés volt ez, néhány percig tartott. Egy doromboló macska hangjára emlékeztetett leginkább. Mintha kihangosítanánk egy doromboló macskát. Nagyon rég nem hallottam már ezt a hangot, valamiért egyszer csak abbamaradt. Nem zenélnék már a hajók a szülői ház ablakán.

A figyelmem, az érzékenységem sokkal inkább zenei, mint irodalmi. A teremtett világ hangjainak bűvkörében létezem születésem óta. Vagy pontosabb úgy, ha azt mondom, a figyelmem elsősorban akusztikai figyelem, amibe azért a csend rétegei is bőven beletartoznak. Az emlékeim jó része is akusztikai emlék. Olyan képek, amelyekre mégsem képszerűen emlékszem. Hangokból álló képek. Azt már tizenévesen is tudtam, hogy ha valaha zenélni fogok, akkor az a zene nem különbözik majd attól az akusztikai tértől, amelyben élek. Olyan tájakat akartam létrehozni hangokból, amelyekben aztán majd elrejtőzhetek. A versek, az egymás után betelő jegyzetfüzetek ennek a bennem készülő hang-tájnak az előmunkálatai voltak. Jegyzetek egy olyan zenéhez, amit rajtam kívül senki más nem hallott éveken át.

Nem is olyan régen beszélgettem valakivel, aki azt mondta, hogy szinte megbénítja az a tény, hogy a hangok csak ebben az elképzeltetlenül vékony földi atmoszférában létezhetnek, miközben odakint, az őrjítően határtalan világűrben a fokozhatatlan csend uralkodik. Ebben a száz kilométer vastag atmoszférában hallható csupán a világ, ezen kívül, fényévek millióin át csak a csend.

Az igazi, nagy zenék a leginkább természeti jelenségekhez hasonlítanak. Minél nagyobb egy zene, annál kevésbé emelkedik ki a természetből. Bach egészen belesimul egy patak vagy egy szélben zúgó erdő akusztikájába. Különös, hogy a nagy művészet végső soron a láthatatlanság, a névtelenség felé gravitál. A legnagyobbak pedig egészen áttetszővé válnak, a személyük egyáltalán nem látszik, a művük magától értetődően a teremtett hang-univerzum rendjébe illeszkedik.

A holtág zenéjét hallgattam aztán éveken át. S azt jegyeztem le a kockás jegyzetfüzetekbe, amit hallottam. A természet beszélt hozzám a zaklatott, megtépett, ismeretlen lelkeken keresztül. Később is csak azok a zenék foglalkoztattak, amelyekben ezt a félelmetes, lenyűgöző és fenséges beszédet hallottam. Bach és Biber, Hildegard von Bingen és Bartók, Brian Eno és William Basinski, csak néhány név, bár a sor a végtelenségig azért nem lenne folytatható. Soha nem tanultam zenélni. Azt a keveset, amit gyerekkoromban tanultam, hamar elfelejtettem. A tudatlanságom volt az egyetlen eszközőm, ahogy ma is a tudatlanságom az egyetlen eszközőm. Egy gitár nem gitárként érdekel, nem foglalkozom a jól ismert akkordokkal, nem akarok dalokat játszani rajta. Lefogok egy hangot és hosszan kitaratom, különféle eszközök segítségével a lehető leghosszabb ideig hagyom rezegni. Aztán egy másik hang következik, míg fel nem épül a rezgő és lebegő hangokból valami, aminek már története van. Olyan történet ez, amely nem tart sehová, nincsenek szereplői és nem mond semmi mást önmagán kívül. Egy héj, ami ürességet takar. Az üresség és a csend felé indultam el harminc évvel ezelőtt, a holtág partján. Hogy tettem-e azóta egyetlen lépést is, nem tudom. A zene, amit akkoriban hallgattam, a víz, a kövek, a fák, az ég és az emberi világ zenéje azóta is folyamatosan szól.

Egyszer sokáig álltam egy élelmiszerboltban a mélyhűtők előtt. A fal mellett sorakoztak ezek a mélyhűtők, az egyikben fagyasztott zöldségek, a másikban mélyhűtött pizzák, a harmadikban jégkrémek. A mélyhűtők különféle regiszterekben zümmögtek, s ezek a különféle regiszterek összeolvadva valami elmondhatatlanul szép hangfolyammá változtak. Egy mennyei *drone* lett belőlük. „A *drone* (»zúgás«, »zsongás«) egy minimalista zenei stílus, amelyben a zene alapját hosszan (akár több percen vagy órán át) kitarított vagy ismételt, rendszerint mély (basszus vagy még inkább szubbasszus jellegű) hangok vagy hang-klaszterek képezik” – írja a Wikipédia.

Az üzlet biztonsági őre egyre szűkülő körökben közeledett hozzám. Amikor végül megállt mellettem és megkérdezte, hogy ugyan mondjam már meg, mit ácsorgok itt bambán fél órája, csak annyit válaszoltam neki, hogy zenét hallgatok. Olyasmit láttam a tekintetében, ami talán a rémülethez állt a legközelebb. Ma is hálás vagyok neki azért, hogy nem volt több kérdése. Otthagytta ezt a futóbolondot a polcok között, hadd hallgassa még egy darabig a hűtőpultok elbűvölő, repetitív dalát.

